

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شناسایی موانع غیر تعرفه‌ای متناقض با الزامات WTO در سیاست تجاری ایران و پیشنهاد تبدیل آنها به تعرفه معادل

پدیدآورندگان: زهرا عباسی و همکاران

موسسه مطالعات و پژوهش‌های بازرگانی

WWW.ITSR.IR

سرشناسه	:	عباسی، زهرا، ۱۳۵۷-
عنوان و نام پدیدآور	:	شناسایی موانع غیر تعرفه‌ای متناقض با الزامات WTO در سیاست تجاری ایران و پیشنهاد تبدیل آن به تعرفه معادل / زهرا عباسی، میرهادی سیدی، مریم مجردنشترودی.
مشخصات نشر	:	تهران: موسسه مطالعات و پژوهشهای بازرگانی، ۱۳۹۰.
مشخصات ظاهری	:	۲۰۴ ص: مصوره، جدول، نمودار.
شابک	:	۳۰۰۰۰ ریال : ۲-۳۷۶-۴۶۹-۹۶۴-۹۷۸
وضعیت فهرست نویسی	:	فیا
موضوع	:	سازمان جهانی تجارت -- قوانین و رویه‌ها
موضوع	:	سیاست بازرگانی -- ایران
موضوع	:	بازرگانی بین‌المللی -- ایران
موضوع	:	بازرگانی آزاد -- ایران
شناسه افزوده	:	سیدی، میرهادی
شناسه افزوده	:	مجردنشترودی، مریم
شناسه افزوده	:	موسسه مطالعات و پژوهش‌های بازرگانی
رده‌بندی کنگره	:	HF ۱۵۸۶/۴ :ع ۲۴ش ۹ ۱۳۹۰
رده‌بندی دیویی	:	۳۸۲/۰۹۵۵
شماره کتابشناسی ملی	:	۲۳۸۵۴۰۶

شماره شابک: ۲-۳۷۶-۴۶۹-۹۶۴-۹۷۸ ISBN

نام کتاب: شناسایی موانع غیرتعرفه‌ای متناقض با الزامات WTO در سیاست تجاری ایران و پیشنهاد تبدیل آنها به تعرفه معادل

پدیدآورندگان: زهرا عباسی و همکاران

ناظر علمی: دکتر ابراهیم علی رازینی

همکاران: میرهادی سیدی، مریم مجرد نشترودی

صفحه آرای، ویرایش ادبی، طراح جلد: خانه گرافیک آکاد

چاپ اول: ۱۳۹۰

تیراژ: ۴۰۰ نسخه

قیمت: ۳۰۰۰۰ ریال

لینوگرافی چاپ و صحافی: شرکت چاپ و نشر بازرگانی

ناشر: موسسه مطالعات و پژوهش‌های بازرگانی

نشانی: تهران، خیابان کارگر شمالی، بالاتر از بلوار کشاورز، شماره ۱۲۰۴ تلفن: ۶۶۹۳۹۳۲۹

وب سایت: WWW.ITSR.IR

پست الکترونیکی: info@itsr.ir

تمام حقوق برای ناشر محفوظ است.

پیشگفتار

در پنجم خرداد سال ۱۳۸۴، فرآیند الحاق کشورمان به سازمان جهانی تجارت رسماً آغاز شد. طی این فرآیند مستلزم انجام مذاکرات پیچیده و طولانی با اعضای گروه کاری است که در حال حاضر دفتر نمایندگی تام‌الاختیار تجاری مسئولیت پیگیری آن را برعهده دارد و در راستای انجام این مهم گام‌های متعددی برداشته است.

در این میان موانع غیرتعرفه‌ای به عنوان مانعی جدی در پیوستن به سازمان جهانی تجارت است. موانع غیرتعرفه‌ای اصطلاحی است که به طیف وسیعی از اقدامات، سیاست‌ها و مقررات اطلاق می‌شود. هریک از چنین اقدامات یا مقرراتی به نحوی از انحاء تجارت را محدود می‌نمایند. معمولاً دولت‌ها با اهدافی چون حمایت از تولید داخلی سعی می‌کنند واردات برخی کالاها را محدود سازند و با استفاده از روش‌های مختلف غیر از تعرفه برای محدودسازی واردات یک کالا موجب ایجاد مانع غیرتعرفه‌ای می‌گردند.

علت اصرار بیش از اندازه سازمان جهانی تجارت بر حذف بسیاری از انواع اقدامات غیرتعرفه‌ای، آثار متعدد زیان‌بار آنها بر تجارت بین‌الملل است که از جمله می‌توان به ایجاد هزینه برای

مصرف کنندگان و صادر کنندگان، اشتغال ناکارآمد، فقدان شفافیت و ماهیت تبعیض آمیز، ایجاد محدودیت در دسترسی به بازار داخلی برای صادر کنندگان منطقه‌ای، کاهش حجم مبادلات تجاری، ایجاد مقررات اداری و زمینه پرداخت رشوه برای راه اندازی کسب و کار به ویژه در کشورهای در حال توسعه اشاره کرد.

با این حال عدم وجود تصویری روشن و تعریفی جامع از اقدامات غیر تعرفه‌ای سبب گردیده است تا در بسیاری موارد مطالعه و شناسایی این گونه موانع با مشکل مواجه شود و موجب سردرگمی پژوهشگران و سیاست گذاران به دلیل عدم وجود مرجع مشخص در مطالعات گردد. به ویژه که تنوع در انواع موانع و کالاهای مشمول تعرفه بر ابهام تعریف صورت مساله می‌افزاید.

مطالعه کنونی ضمن بررسی مبانی نظری موانع غیر تعرفه‌ای به بررسی موانع غیر تعرفه‌ای موجود در قوانین و مقررات تجاری کشور پرداخته است. در فصل‌های اول و دوم تعریف و دسته‌بندی انواع اقدامات غیر تعرفه‌ای با هدف ارائه چهارچوبی مشخص و قابل استناد ارائه شده است. در فصل سوم دیدگاه سازمان جهانی تجارت در قبال هر یک از انواع موانع غیر تعرفه‌ای بررسی شده است. در فصل چهارم ضمن بیان موانع غیر تعرفه‌ای شناسایی شده در قوانین و مقررات تجاری کشور، نتیجه‌گیری و پیشنهادات مطالعه نیز ارائه شده است.

در پایان لازم است از تلاش‌های مجری طرح خانم زهرا عباسی و همکاران ایشان و مدیر مسئول طرح، جناب آقای دکتر ابراهیم علی رازینی و همچنین کلیه همکاران شرکت چاپ و نشر بازرگانی که موجبات تهیه و انتشار این اثر را فراهم نموده‌اند، تقدیر و تشکر به عمل آید.

دکتر مهدی فتح‌اله

رئیس موسسه مطالعات و پژوهش‌های بازرگانی

فهرست مطالب

عنوان	صفحه
چکیده.....	ط
فصل اول: کلیات تحقیق بیان دقیق موضوع.....	۱
فصل دوم: تعریف و شناسایی موانع غیر تعرفه‌ای.....	۱۵
۱-۲- مقدمه.....	۱۵
۲-۲- شناسایی اقدامات غیر تعرفه‌ای.....	۱۹
۱-۲-۲- انواع اقدامات غیر تعرفه‌ای.....	۳۴
۲-۲-۲- اقدامات غیر تعرفه‌ای براساس طبقه‌بندی آنکتاد.....	۳۸
۳-۲- بررسی آثار اقتصادی تعرفه‌ها و موانع غیر تعرفه‌ای.....	۸۲
۱-۳-۲- بررسی آثار اقتصادی تعرفه.....	۸۲
۲-۳-۲- بررسی آثار اقتصادی موانع غیر تعرفه‌ای.....	۸۴
۴-۲- پیوست ۱:.....	۹۴
۵-۲- پیوست ۲:.....	۹۶
فصل سوم: موافقت‌نامه‌های مرتبط با موانع غیر تعرفه‌ای و مهمترین راه کارهای	
تعرفه‌ای کردن آنها.....	۱۰۳
۱-۳- مقدمه.....	۱۰۳

- ۳-۲- اقدامات غیر تعرفه‌ای در مقررات گات ۱۰۵
- ۳-۳- موانع غیر تعرفه‌ای و موافقت‌نامه‌های سازمان جهانی تجارت ۱۱۱
- ۳-۳-۱- اقدامات ضد قیمت شکنی ۱۱۳
- ۳-۳-۲- یارانه‌ها و اقدامات جبرانی ۱۱۵
- ۳-۳-۳- اقدامات مالی در چارچوب موافقت‌نامه خدمات ۱۲۴
- ۳-۳-۴- رویه‌های صدور خودکار مجوز ورود ۱۲۷
- ۳-۳-۵- اقدامات کنترل مقدار ۱۳۲
- ۳-۳-۶- اقدامات انحصاری ۱۳۳
- ۳-۳-۷- اقدامات فنی ۱۳۴
- ۳-۴- جمع‌بندی و نتیجه‌گیری ۱۵۱
- فصل چهارم: شناسایی موانع غیر تعرفه‌ای در قوانین و مقررات تجاری ایران و**
- مغایرت‌های موجود با مقررات WTO ۱۵۷**
- ۴-۱- مقدمه ۱۵۷
- ۴-۲- جایگاه ایران از نظر اقدامات غیر تعرفه‌ای در بین سایر کشورها ۱۵۸
- ۴-۳- روش‌های تعرفه‌ای کردن موانع غیر تعرفه‌ای ۱۶۱
- ۴-۴- دسته‌بندی اقدامات شناسایی شده در ایران براساس دسته‌بندی آنکتاد ۱۶۸
- ۴-۴-۱- اقدامات کنترل قیمت ۱۶۸
- ۴-۴-۲- رویه‌های صدور خودکار مجوز ورود ۱۶۹
- ۴-۴-۳- اقدامات کنترل مقدار ۱۷۳
- ۴-۴-۴- اقدامات انحصاری ۱۷۶
- ۴-۴-۵- اقدامات فنی ۱۷۶
- ۴-۵- نتیجه‌گیری ۱۸۲

فهرست جداول

عنوان	صفحه
جدول ۱-۲- نتایج مطالعه اقدامات غیر تعرفه‌ای در سال ۲۰۰۴	۲۰
جدول ۲-۲- سهم اقدامات غیر تعرفه‌ای در فاصله سال‌های ۱۹۹۴ تا ۲۰۰۴	۲۳
جدول ۳-۲- درصد انواع اقدامات غیر تعرفه‌ای از کل اقدامات غیر تعرفه‌ای در کشورهای توسعه یافته و در حال توسعه در فاصله سال‌های ۱۹۹۴ و ۲۰۰۴	۲۴
جدول ۴-۲- سهم برخی از محصولات از اقدامات غیر تعرفه‌ای در سال ۲۰۰۸	۲۶
جدول ۵-۲- سهم برخی از اقدامات غیر تعرفه‌ای از کل اقدامات غیر تعرفه‌ای	۲۷
جدول ۶-۲- رشد اقدامات اصلی و غیر اصلی در فاصله سال‌های ۱۹۹۴ تا ۲۰۰۴	۳۵
جدول ۷-۲- سیستم کدبندی آنگتاد برای اقدامات کنترل تجارت	۳۹
جدول ۸-۲- برخی شاخص‌های آماری مطالعه صندوق بین‌المللی پول	۶۰
جدول ۹-۲- دسته‌بندی اقدامات غیر تعرفه‌ای	۹۴
جدول ۱۰-۲- انواع کنترل معاملات	۹۷
جدول ۱-۳- خلاصه‌ای از موافقت‌نامه ضد قیمت شکنی و حفاظت‌ها	۱۱۵
جدول ۲-۳- خلاصه‌ای از موافقت‌نامه یارانه‌ها و اقدامات جبرانی	۱۲۳
جدول ۳-۳- خلاصه‌ای از موافقت‌نامه رویه‌های صدور مجوز	۱۳۲
جدول ۴-۳- خلاصه‌ای از موافقت‌نامه موانع فنی فرار له تجارت	۱۴۲

جدول ۳-۵- خلاصه‌ای از موافقت‌نامه بازرسی پیش از حمل.....	۱۴۹
جدول ۳-۶- خلاصه‌ای از موافقت‌نامه ارزش گذاری گمرکی.....	۱۵۱
جدول ۴-۱- رتبه‌بندی کشورها براساس اقدامات غیرتعرفه‌ای.....	۱۵۸
جدول ۴-۲- پراکندگی موانع غیرتعرفه‌ای در کشورهای منتخب.....	۱۵۹
جدول ۴-۳- رتبه‌بندی کلی: درجه باز بودن اقتصاد و جهت گیری تجاری.....	۱۶۰
جدول ۴-۴- روش‌های محاسبه تعرفه معادل.....	۱۶۵
جدول ۴-۵- اقدامات مالی غیرتعرفه‌ای.....	۱۷۰
جدول ۴-۶- اقدامات کنترل مقدار- ممنوعیت‌ها.....	۱۷۴
جدول ۴-۷- اقدامات انحصاری.....	۱۷۶
جدول ۴-۸- برخی کالاهای مشمول استاندارد اجباری.....	۱۷۸
جدول ۴-۹- اقدامات فنی.....	۱۷۹
جدول ۴-۱۰- انواع اقدامات غیرتعرفه‌ای شناسایی شده براساس قانون مقررات صادرات و واردات، ۱۳۸۸.....	۱۸۳

فهرست نمودارها

صفحه	عنوان
۲۲	نمودار ۱-۲- درصد انواع اقدامات غیر تعرفه‌ای در کشورهای توسعه یافته و در حال توسعه در سال ۲۰۰۴
۲۲	نمودار ۲-۲- درصد اقدامات اصلی و غیر اصلی در کشورهای توسعه یافته و در حال توسعه در سال ۲۰۰۴
۲۴	نمودار ۳-۲- سهم اقدامات غیر تعرفه‌ای در کشورهای توسعه یافته
۲۵	نمودار ۴-۲- سهم اقدامات غیر تعرفه‌ای در کشورهای در حال توسعه
۲۹	نمودار ۵-۲- چالش‌های پیش روی صادرکنندگان دنیا
۳۴	نمودار ۶-۲- دسته‌بندی اقدامات غیر تعرفه‌ای
۳۶	نمودار ۷-۲- دسته‌بندی دیگر از اقدامات غیر تعرفه‌ای
۴۵	نمودار ۸-۲- انواع اقدامات کنترل قیمت
۵۲	نمودار ۹-۲- مدل تجارت خدمات مالی
۵۴	نمودار ۱۰-۲- انواع اقدامات مالی
۵۸	نمودار ۱۱-۲- روند شاخص‌های کنترل معاملات برای ۱۰۸ کشور بین سال‌های ۱۹۹۵ تا ۲۰۰۵
۵۸	نمودار ۱۲-۲- روند شاخص‌های کنترل معاملات در برزیل بین سال‌های ۱۹۹۵ تا ۲۰۰۵

- نمودار ۲-۱۳- روند شاخص‌های کنترل معاملات در یونان بین سال‌های ۱۹۹۵ تا ۲۰۰۵..... ۵۹
- نمودار ۲-۱۴- روند شاخص‌های کنترل معاملات در شیلی بین سال‌های ۱۹۹۵ تا ۲۰۰۵..... ۵۹
- نمودار ۲-۱۵- روند شاخص‌های کنترل معاملات در مالزی بین سال‌های ۱۹۹۵ تا ۲۰۰۵..... ۶۰
- نمودار ۲-۱۶- انواع رویه‌های صدور خودکار مجوز ورود..... ۶۱
- نمودار ۲-۱۷- دسته‌بندی اقدامات کنترل مقدار..... ۶۳
- نمودار ۲-۱۸- انواع مجوزهای غیر خودکار..... ۶۵
- نمودار ۲-۱۹- انواع سهمیه‌ها..... ۷۰
- نمودار ۲-۲۰- انواع ممنوعیت‌ها..... ۷۲
- نمودار ۲-۲۱- انواع ترتیبات محدودیت داوطلبانه صادرات..... ۷۴
- نمودار ۲-۲۲- انواع اقدامات انحصاری..... ۷۷
- نمودار ۲-۲۳- انواع اقدامات فنی..... ۸۰
- نمودار ۲-۲۴- آثار تعرفه بر متغیرهای مختلف اقتصادی..... ۸۳
- نمودار ۲-۲۵- آثار قیمت‌شکنی بر متغیرهای اقتصادی..... ۸۵
- نمودار ۲-۲۶- آثار حمایت داخلی بر متغیرهای اقتصادی..... ۸۶
- نمودار ۲-۲۷- آثار اقتصادی یارانه صادراتی..... ۸۷
- نمودار ۲-۲۸- آثار انحراف نرخ ارز..... ۸۸
- نمودار ۲-۲۹- آثار سهمیه‌بندی بر متغیرهای اقتصادی..... ۹۰
- نمودار ۲-۳۰- آثار انحصار بر متغیرهای اقتصادی..... ۹۲
- نمودار ۲-۳۱- آثار وضع استانداردها بر متغیرهای اقتصادی..... ۹۳
- نمودار ۳-۱- ساختار حقوقی سازمان جهانی تجارت..... ۱۱۳
- نمودار ۴-۱- انواع اقدامات غیر تعرفه‌ای شناسایی شده براساس قانون مقررات صادرات و واردات، ۱۳۸۸..... ۱۸۳

چکیده

آزادسازی تجاری از طریق رفع تدریجی اقدامات غیرتعرفه‌ای و تبدیل آن به تعرفه‌ها، تثبیت سقف تعرفه‌ها و تعهد به کاهش تدریجی سطح آنها از اهداف اصلی سازمان جهانی تجارت است. با این حال، در حال حاضر تعریف واحد و قابل استنادی از سوی این سازمان برای اقدامات غیرتعرفه‌ای ارائه نشده است. این در حالی است که شناخت و رفع اقدامات غیرتعرفه‌ای از پیش شرط‌های عضویت در سازمان جهانی تجارت محسوب می‌شود. این مطالعه با جستجو در منابع معتبر بین‌المللی تلاش کرده است تا تعاریف و دسته‌بندی‌های مختلف موجود از اقدامات غیرتعرفه‌ای را یافته و به شکلی شفاف و قابل استناد برای استفاده پژوهشگران به ویژه در مطالعات شناسایی و رفع اقدامات غیرتعرفه‌ای ارائه دهد.